

katerega je začela prepisovati pesmi 12. junija 1864) pripada dobi od 1. julija 1844 do 2. julija 1848 več pesmi, n. pr. „Erste Liebe“.

Luiza je označala sedaj tega sedaj onega prijatelja za buditelja svojega pesnikovanja.

Petruzziju je leta 1848. zatrjevala:

O Dank sei Dir, der Du gewecket
Den schwachen Funken in der Brust,
Ein Eden hast Du mir erschlossen,
Ein Eden ungeahnter Lust! —

A o Vrazu je leta 1886. pisala (LZ 1886, 683):

A tretja (zvezda) s pesmimi je prebudila
Mi v srci vnetem pesmij prvi glas.

Mislim, da sem nasprotja premostil.

Dr. Žigon je imel smolo. Če bi bil hudoben, bi mu vrnil milo za drago po receptu, ki ga je objavil v Domu in Svetu leta 1925., 285, op. 6. A če je on krivičen kritik proti drugim, to še ni opravičilo, da bi smeli biti tudi drugi krivični proti njemu. Čim več kdo dela, tem večkrat utegne imeti smolo. In dr. Žigon je storil že toliko, da taka smola ne more zmanjšati vrednosti njegovega dela. Ko bi le hotel ostati pri stvari in ko ne bi pohujševal z metodo, ki vzbuja sumnjo, da mu je za umevanje Prešernove poezije važno, kakšen je bil formular matrik, v katerem je zabeležen — Julijin krst ...

Odkod je imel prerano umrli Pero Pajk svojo gotovost o adresatki Prešernovega soneta (DS 1933, 305)? Ne bilo bi izključeno, da bi jo bil imel iz svojih skript o razvoju prešernoslovja, v katera sem si o problemu ob čitanju Luizine biografije v Erjavčevi knjigi s svinčnikom naknadno napravil nekaj beležk za poznejšo uporabo: omenjena svoja skripta sem mu namreč na prošnjo menda v začetku leta 1932. posodil na dom, kjer so ostala do njegove smrti. Vendar je zelo mogoče, da se je sam dokopal do te gotovosti: sodim namreč, da je v Erjavčevi knjigi, ki jo je prebiral že zaradi svoje babice Pavline, prebral tudi biografijo Luize Pesjakove; a od ugotovitve, da je Luiza pesnikovala že izza 12. decembra 1843, pa do sklepa, da more biti rebus hic stantibus Prešernov sonet namenjen le njej, Perčevemu pronicavemu duhu ni bila težka pot.

Fr. Kidrič.

★

„OBRAZ“ NERAZVITE SLOVENSKE ZNANSTVENE KRITIKE.

„Kadar mislite koga lotiti se, prav dobro premislite, *provič*: ali je v resnici *zaslužil* ali ne, kar ste mu odločili? *drugič*: ali vam govori vest, da je vreden tepen biti, pretehtajte, *kam* ga zgrabite; *kaj* in *kako* boste pisali; *vzemite si boljše orožje*, kakor ste ga v boji z mano, da ne boste še enkrat podobni *Ločanu*, ki je rekel: tako sem ga namlatil, da se mi samo smeje; on je mene s kolom, jaz pa njega sò žakljem; *tretjič*: nikoli ne zaničujte nasprotnika ...“ Fr. Levstik, *Gospodoma nasprotnikoma*.

„Kritični“ izpad dr. A. Slodnjaka v DiS-u (št. 7/8, 1933) proti moji disertaciji „Levstikov duševni obraz“ je nazorno pokazal, kako zrel način za-

vijanja dejstev, omalovaževanja in neupravičenega podcenjevanja si danes še lahko privoščimo, kadar hočemo braniti svoje — še tako naivno in nepodprto — mnenje ali prepričanje. Toda tudi v tem Slodnjak ni pravi mojster, kajti prav kmalu odkrijemo za njegovimi patetičnimi izjavami: užaljenega, svoje delo obožujočega, idejno ozko apriorističnega, negibčnega, nespretnega, svoje mnenje precenjujočega, znanstveno nesodobnega literarnega zgodovinarja. V izvajanjih dr. Slodnjaka zapažamo vrhu tega tudi miselnost nekih povprečnežev in zlasti še idejnost neke skupine, ki si prilašča dogmatično sodbo o raznih literarnih osebnostih in vprašanjih. Čeprav je bil morda kritikov prvotni namen pozitiven, vendar izziva neupravičeno grobi način njegovega pisanja in ozkosrčno razsojanje o problemih mojega dela oster in odločen odgovor.

Že kar v začetku svojega „kritičnega“ traktata je Slodnjak krepko potvoril resnico. Pravico in dolžnost, da „pregleda“ mojo disertacijo „kot znanstveno delo“, pravi v uvodu, mu „daje“ predvsem dejstvo, da sem jaz „dal“ svoj „poskus“ (!) „še enkrat na svetlo, in sicer v Levstikovem zborniku“, ker ga menda imam za „novost“. Moja razprava je bila že od vsega začetka namenjena za Levstikov zbornik in ni izšla v njem še enkrat le zato, ker sem mislil, da je „novost“. Pač pa je izšla kot separat zato, ker tako predpisujejo univerzitetni predpisi, ki zahtevajo za promocijo sto dolžnostnih izvodov. Slodnjak je vse to dobro vedel, saj sem ga poleg drugih slavistov tudi sam obvestil o pripravah za zbornik in ga prosil za sotrudištvo, toda kljub temu zavestno in junaško preobrača dejstva.

Tudi v osrednjem delu ocene, kjer se Slodnjak ukvarja z mojo oznako Levstika človeka, je polno nelepih in neupravičnih osti, ki nikakor ne govore o kritikovi znanstveni mirnosti in objektivnosti. Pri snovanju svoje razprave sem se poglobil v proučevanje Levstikove osebnosti brez predsodkov, brez nadutega oboževanja ali omalovaževanja, v njej sem iskal oporišč za sintetično doumetje celotne Levstikove osebnosti in vsega njegovega dela. Moj spis je tedaj nastal iz globokega znanstvenega prepričanja, da mora danes literarni zgodovinar precej globlje poseči v duševna gibala ustvarjalčeve osebnosti, ako jo hoče res doumeti v celoti, kakor pa smo to delali doslej. Pri tem me ni vodila nikaka želja, pripovedovati razne storije, kajše izmišljati si „anekdoto o Levstikovi paranoidni shicofreniji“ ali „bajke o njegovi blaznosti“, kakor Slodnjak zanosito označuje moj psihološki oris. Zavedal sem se, da je osebnost nekaj izredno zagonetnega in da jo ne moremo doumeti s površnimi oznakami, vendar se nisem usojal biti tak neznanstven apriorist, kakor je Slodnjak, ki trdi, da mi je „bistvo Levstikove osebnosti *moralo* ostati neznan, zagrnjeno v trdo temo“. Rad verjamem, da je bistvo Levstikove osebnosti znano med nami vsemi edinole Slodnjaku, toda, žal, doslej ga nam ni razkril niti v svojih razpravah niti v tej oceni. Vse tisto, kar pa tveze proti moji oznaki Levstikove duševnosti, priča o dokaj skromni zmožnosti, dojemati bistva literarnih osebnosti. Vsako znanstveno delo stremi po spoznanju, v tem sta smisel in smoter znanosti, vsako apriorno zanikanje kakršnegakoli znanstvenega spoznanja pa ruši obstoj znanosti same. Znanstvena dognanja moramo zato sprejeti kot dejstva, čeprav morda ugovarjajo našemu čuvstvovanju, v njih vidimo neko dognanje resničnosti. Ali izvira Slodnjakovo zanikanje, da bi literarna zgodovina lahko prišla s pomočjo psihologije ali psihopatologije do pravega spoznanja o literarni osebnosti, iz resignacije nad znanostjo ali iz pristranskih

vzrokov? Iz „kritičnega“ patosa in neznanstvenega apriorizma! Zato je Slodnjakovo zaletavanje v način moje psihološke analize prav „puhlo“, nestvarno, pravi „nesmisel“.

Predvsem se Slodnjak bori proti izjavi g. prof. dr. A. Šerka, ki mi jo je podal na podstavi znanstveno ugotovljenega literarno-zgodovinskega materijala o Levstikovem duševnem življenju. Kakšne vrste je Slodnjakovo diletantsko nasprotno dokazovanje, razberemo iz nove izjave g. prof. dr. Šerka. Mislim, da je bila moja pot, ko sem se obrnil za nasvet k psihopatalogu znanstveniku-specialistu, neprimerno bolj znanstvena kakor pa Slodnjakovo nepodprto in izredno naivno duhovičenje o nemožnosti shicoidnega značaja in o Levstiku pykniku. Da s tem nisem zagrešil nikakega v nebo vpijočega greha, mi potrjuje literarna zgodovina pri drugih narodih, ki ne zamolčuje hinavsko z vidika ljudske morale duševnih ustrojov svojih velikih duhov, ampak razpravlja o duševnih blodnjah Hölderlina, Kleista, Strindberga, Dostojevskega, Gogolja, Nietzscheja i. dr. Gerhard Gesemann pa še celó odločno odklanja Luthrovo naivno pojmovanje Gogoljeve osebnosti in ga takole zavrača: „Wer freilich den schweren schizoiden Charakter des Menschen und Künstlers und den wahrscheinlichen schizophrenen Eingang in die Psychose nicht erkennt, der hat schon die Hauptsache übersehen. Der muss sich dann freilich schon sehr fortgeschritten vorkommen, wenn er Gogol nicht mehr mit den älteren russischen Kritikern für einen ‚Realisten‘, sondern für einen ‚Romantiker‘ halten darf“ (Euphorion, 1934, str. 696). Prav isto bi lahko trdili o dr. Slodnjaku, ki si je izmislil eno najhujših anekdot o Levstiku s tem, da ga je proglasil za simbolista. (Glej moje ugovore o dr. Slodnjakovem simboličnem tolmačenju Levstikovih spisov v opombah k disertaciji!) Kdor brez predsodkov in nepristransko opazuje Levstikov duševni ustroj, kakor se kaže v njegovem življenju s soljudmi in v njegovem ustvarjanju, ta nikakor ne more govoriti kakor dr. Slodnjak o „docela enoviti in popolnoma skladni Levstikovi osebnosti“. Kajti neprestano se mu porajajo vprašanja, ki se nikakor ne dado ukleiniti v Slodnjakovo oblikovnico. Odkod Levstikova malobrižnost za religiozne akte do skriptorske odbe, a nato klečeplastvo, odkod na eni strani smeh in dobrodušnost, o kateri govori Stritar in Levec, na drugi pa mrkost, zagrizenost vase, skrajna razdražljivost, megalomanska zadirčnost, ki jo popisujejo Stritar, Holz, Levec in drugi do J. Debevca; odkod vendar blodnje (ali iz bolnih jeter?, kakor sodi specialist Slodnjak?), odkod čudni strah pred kolero v dnevniku, odkod čudeži (*θαύμα*), vizije, odkod brezupna samoočitanja, borbe z Bogom? Odkod na eni strani pesniško razgiban duh, na drugi prozaik, odkod na eni strani literarni tvorec, na drugi pa ideolog, filolog in fragmentarni znanstvenik, odkod nadarjenost za pripovedovanje, a obenem za razmišljanje, ocenjevanje, za idejno in politično borbo? Odkod vendar tako trmasta erotika, združena s sumničenji, zmerjanjem, z izredno pretiranim ljubosumjem in zakrknjenostjo, ali mar iz harmonične „enovitosti“ njegovih umskih spoznanj? Že pri prvih zasnutkih svojega dela sem tedaj čutil neko značilno neravnovesje v Levstikovem duševnem izživljanju, neko dinamično prehajanje iz literarnega udejstvovanja v znanstveno in iz znanstvenega v kulturno-politično. Na tej podlagi sem nato z izredno lahkoto razkrival značilnosti Levstikovega življenja in zlasti njegovih stvaritev. Središčno točko Levstikove osebnosti, ki sem jo dognal pred izjavo g. prof. Šerka, mi je njegova psiho-

patološka oznaka le še bolj potrdila in podkrepila. Slodnjakova težnja, razumeti moj psihološki oris kot „preočito težnjo“, ilustrirati dr. Šerkove besede o Levstikovem „shicoidnem značaju“, je povsem krivična in neresnična, tembolj še, ker to on osebno dobro ve iz mojega pripovedovanja in iz izjav drugih, ki so zasledovali moje delo. Kdor se tedaj resno poglobi v tako neenostavne probleme Levstikove osebnosti, kdor skuša doumeti toliko preobratov v njem, se ne bo mogel zadovoljiti s „puhlimi“ frazami — (ki so največje kritično dognanje dr. Slodnjaka) — o Levstikovem „prekрасnem intelektu“, „o zanosnih valovih njegove življenjske bistvenosti“, o „zreli, moški osebnosti, ki se zaveda cene svoje neprežite stvariteljske delavne sile“, ampak bo skušal seči vsaj nekoliko globlje.

Obem osrednjim, izredno važnim poglavjem v moji disertaciji je posvetil ostroumni kritik le nekaj besed. Kdo bi mu zameril, da je prav tu prezrl celo vrsto stvari, ki niso zgolj nove, ampak tudi izredno važne, kakor na primer Levstikovo ustvarjanje, njegov način oblikovanja, stilna in vsebinska analiza pesmi in proze, ali pa Levstikov kritični in estetični nazor, njegove narodnostne ideje, politični nazor in drugo? Zadovoljil se je s kratko, jedrnato, a nedokazano trditvijo, da je moja oznaka Levstikovih pesmi „preoskosrčna“ in da „verbalist (= Ocvirk!) ne more nikdar doumeti realista“, ter s tem zaključil svoje znanstveno razmišljanje. Pri „vplivologiji“ — kakor blede-cinično imenuje Slodnjak komparativne vidike — mu ne ugaja moje iskanje pesniških vzorcev pri Goetheju. Le slep ali pa literarno neizobražen človek lahko tako površno razsoja o primerjavi obeh Levstikovih pesmi z Goethejevo „Ein Gleiches“, kakor to dela Slodnjak. Premalo prostora imam tu, da bi podrobneje obrazložil, kaj je vpliv sploh, kako se kaže v lirični koncepciji, v ideji, v vsebini, v ritmu itd., zakaj ni Ježa na Parnas „posneta po nemški predpustni igri“, kakor misli Slodnjak, in zakaj je Platenova vendar lahko oplodila Levstikovo Božično. Prav tako bi se tudi ustavil ob klasični Slodnjakovi komparaciji, ki jo je pokazal v V. zvezku Levstikovega zbranega dela na str. 26., ko trdi, „da je poskušal Levstik po zgledu Goethejeve avtobiografije Pesnitev in resničnost upodobiti Prešerna“ v spisu „Prešernovo življenje“. Spričo takega razodetja, ki vzbuja le pomilovalen nasmeh, lahko verujemo vsem Slodnjakovim izvajanjem o „vplivologiji“. Kot zgled Slodnjakovega kritičnega globokoumja naj sledi naslednja trditev, podprta z nasprotnim dokazom. „Pesem Hrup“, piše Slodnjak, „nima z Goethejevo pesmijo An die Günstigen prav nobene skupnosti.“ V zadnji kitici te pesmi pa beremo:

„a kar sem čutil in prebil,
v teh pesmi venec sem povil.“

Ako to primerjamo z Goethejevimi verzi iz pesmi „An die Günstigen“, ki se glase:

„Was ich irrte, was ich strebte,
Was ich litt und was ich lebte,
Sind hier Blumen nur im Strauß.“

sklenemo po Slodnjakovo, da ni med temi verzi „prav nobene skupnosti“.

Iz vsega tega lahko razberemo, koliko je vredno Slodnjakovo znanstveno razburjenje in koliko je upravičen neposredno očitati izjavam g. prof. dr. Prija-

telja, ki jih je podal o vsebini Franjinega zbornika, značaj „apriornih anekdot“, ki da so g. prof. Šerka in mene zavedla do „napačnih izhodiščnih tez“. Moja disertacija ni nikaka „posledica pisateljeve površnosti“, temveč je vsestransko znanstveno zasidrano delo, ki mu ne „manjka nepotrebnih analitičnih studij o Levstiku“, kakor to misli „naš“ kritik, temveč resnega in širokoizobraženega recenzenta. Če bi lahko kdo očital spisu „prezgodnje rojstvo“ in mi svetoval — gotovo manj pokroviteljsko kakor Slodnjak! —, da naj počakam z izdajo Levstikovih zbranih spisov, češ, da bom „marsikaj bolje napravil“, ako bom „imel celotno Levstikovo delo pred seboj“, bi bil to lahko edino g. prof. Prijatelj, ki je pazno zasledoval moje delo, ne pa Slodnjak. Zakaj tega ni storil, zakaj je sprejel mojo tezo, je inteligenčno vprašanje za Slodnjaka, ki vidi v moji razpravi „le ‚obraz‘ nerazvite slovenske literarne zgodovine“. Tu je umesten vzklik: Več poštenja in več resnicoljubja v smislu kulturnega napredka! To mora vedeti literarni zgodovinar — a zlasti kritik — „sicer je lažni moralist“.

Dr. Anton Ocvirk.

★

O D U Š E V N I B O L E Z N I F R A N A L E V S T I K A.

Čuden možakar ta Slodnjak! Potem ko je lojalno priznal, da je v psihopatologiji popoln ignorant in da se spušča s svojo kritiko na „neko ledeno pot znanstvenega raziskovanja“, ki mu je popolnoma tuja, proglašča moje mnenje o Levstikovi duševni bolezni za „puhlo“, za tehten dokument edinole o tistem, ki ga je napisal, in o onem, ki ga je naročil. Pozabivši na svoje priznanje, govoriči o „nepritrjenih mostnicah“ teorije „sistematičnega Nemca“, psihiatra dr. Kretschmerja, dasi njegovega slovitega dela, kakor vse kaže, niti prebral ni; dekretira ex cathedra, da je shicoidnost smrt značaja, da shicoidnih značajev sploh ni, da doživlja shicoidni temperament le propadanje ne pa razvoja in ugotavlja, da je pri Levstiku le „splošno zastrupljanje vsega telesa, ki so ga povzročala bolna jetra, propadajoče ledvice in ne prebavljajoči želodec, iztezalo v zadnjih mesecih svoje kremplje tudi po njegovem prekrasnem intelektu“. Svoje psihiatrične ekspektoracije pa zaključuje z ugotovitvijo, da so bile psihične motnje pri Levstiku „že senca velike uničevalke in samo eden izmed simptomov njegove smrtne bolezni“, torej noben dokaz za paranojo.

Rad bi vedel, odkod je zajemal Slodnjak svojo modrost. Iz Kretschmerja gotov one. Pa tudi ne iz Bleulerja in drugih psihiatrov, ki so se pečali s shicoidnimi značaji in simptomi. Če jo je pa črpal iz „razvite“ literarne zgodovine, je prezrl, da je bil Strindberg kljub svoji poznejši shicofreni psihozi genialen pisatelj.

Slodnjak se temeljito moti, če misli, da shicotimni in shicoidni ljudje ne morejo biti veliki misleci, nežni pesniki in konsekventni kritiki, in sicer se moti zato, ker nima pojma, kaj razume moderna psihiatrija pod shicoidnim značajem. Zato priporočam tudi njemu študij Kretschmerjeve knjige, da se v bodoče ne bo več spuščal na ledeno pot, ki mu je poponoma tuja.

Da je bil Levstik v zadnjih letih svojega življenja duševno bolan, mora tudi Slodnjak priznati. Trdi pa, da je bila temu kriva Brightova bolezen: bolna jetra in propadajoče ledvice. Zopet bi rad vedel, odkod ima Slodnjak to modrost? Iz simptomatologije Brightove bolezni gotovo ne! Pa kaj bi slepo-

mišili?! Slodnjaku se enostavno upira, da je postal Levstik zaradi svoje duševne bolezni „slaboten bigotnež“, ljubše bi mu bilo, da se je „med upanjem in strahom zatekel v vreo svojih otroških let, ne kot slaboten bigotnež, temveč kot zrela, moška osebnost, ki se zaveda cene svoje neprežite stvariteljske in delavne sile in se boji, da ne bi propadlo to, kar še mora povedati svojemu narodu“.

In kaj je imel še povedati v svoji bolezni svojemu narodu? O tem nam priča njegov dnevnik. Tam stoji: „27. junija. Ob ... uri zj. ob 12. zj. prerokovanje: v Ljubljani umerje za kolero 1889. l. (ali 1889. l.) 29. (27?) marcija mesca 29 (27?) moških in 29 (27?) ženskih, ker imajo premalo ljubezni božje. To je sveta Lurdska devica Marija (?) meni (Franu Levstiku) prerokovala 1887. leta 1827. v 27. dan malo pred 12. uro 26. junija 1887. leta ...“ Ima li Slodnjak to jecljanje za zavest neprežite stvariteljske sile, za izraz zrele moške osebnosti, za vero otroških let? Je ta simbolizem številke 27 odmev bolnih jeter?

Slodnjak očitvidno misli, da bi Levstik ne bil več Levstik, če bi se izkazalo, da je bil v jeseni svojega življenja duševno bolan, in sicer paranoidno bolan, in da je zaradi svoje bolezni postal bigoten.

Jaz pa mislim, da je bil Levstik velik v tem, kar je storil za svoj narod, vseeno, kakšne psihične konstitucije je bil in kako je zaključil svoje življenje. Kaj koga briga, če Prešeren in Cankar nista bila abstinenta, če je bil Dostojevski epileptik, Michel Angelo homoseksualec, Nietzsche pa sifilitik!

Tragika Slodnjakove kritike pa je v njeni tendenci, izogniti se možnosti, da postane človek včasih tudi zbog duševne bolezni bigoten, zlasti, če je ta človek bil naš Levstik.

Dr. A. Šerko.

OBZORNIK

Ivan A. Bunin — Nobelov laureat. Ivan Aleksejevič Bunin (* 1870.) izhaja iz starega rodu, ki je dal Rusiji utemeljitelja romantike, Puškinovega učitelja, V. Žukovskega (umrl je 1852. in je bil nezakonski sin A. Bunina in turške ujetnice) in eno najstarejših ruskih pesnic A. Bunino (umrla 1829.), zanimivo žensko postavbo, ki je premagala vse težavne ovire na poti do izredne neodvisnosti. Puškinovo izročilo je oblikovalo pisateljevo mladost. Samo pri klasikih srečamo isto neutrudljivost, s katero vedno znova in znova lika Bunin svoj slog. Njegova strogost pa ne prenese nobene izumetničene stilizacije. Misel o minljivosti ne zapušča Bunina, ki je v njen veličastni osamljenosti sredi puščave in oceana, je neločljiv od narave, je nad vse dovteten za podnebje in vreme.

Buninov svečan in miren, čudno nesodoben slog in točna, skoro mrzla slikovitost

sta mu prinesla že pred vojno najprej Puškinovo nagrado ruske Akademije znanosti in nato leta 1912. naslov častnega člana akademije (za ruski jezik in književnost). Vendarle je Buninov priljubljeni vzornik šejk Saadi Širaški, „ki je naklonil trideset let svojega življenja kopičenju naukov, trideset let potovanjem in trideset preišljevanju, poglobljanju, ustvarjanju“ („*Senca ptice*“, Pariz, 1931). In Bunin hrepeni po kraljevskih neumirajočih krajih, „kjer razodeva grozno veličanstvo svoje zodiakalne svetlobe prazgodovinsko verstvo“, je zaljubljen v stari Egipt, v ugaslo solnce klasične Grčije, v Jezusovo Judejo in v carigrasko sv. Zofijo“. Bunin ni pisatelj za kratek čas. Zahteva od čitatelja poglobljenja v ono vesoljno modrost, ki jo oživljajo njegove podobe. Naša zunaja, zgolj tehnična civilizacija mu je ničeva pred veliko uganko življenja in smrti. Tudi v sta-